

Rubèn Intente, Llibreria 22, 20 de novembre de 2014

[Presentació del llibre *Contes de propina*]

EL CAS BARDERA

Bona nit,

No sóc un convidat habitual a les presentacions de llibres. N'he fet com a autor i hi he estat molt més sovint com a espectador, però el rol d'avui, ja dic, m'és força estrany. Per això em va sorprendre força que el cinc d'agost d'enguany (ho recordo perfectament) rebés un correu del Damià convidant-m'hi. Suposo que sóc aquí com a persona que, d'una manera o d'una altra, estima i dedica part del seu temps a la literatura. Escric i llegeixo, però amb l'epítet d'escriptor no m'hi acabo de trobar còmode, i el de lector el comparteixo amb molta altra gent. Cap de les dues perspectives no resol massa la cosa. Hi ha un tercer aspecte que per mi és l'important. Penso que sóc aquí en condició d'amic del Damià, si bé, si ens poséssim a mesurar la intensitat o l'antiguitat del vincle, potser hauríem de parlar més aviat d'amistat incipient. Fins avui, amb el Damià només havíem tingut dues trobades i mitja, com aquell qui diu (sumat així per sobre, unes nou o deu hores). N'hi ha prou amb un parell de converses per considerar-se amic d'algú? Si es tracta del Damià potser sí. Tothom sap que aquest tipus no s'arronsa gens a l'hora de tallar caps. No ho fa quan escriu contes ni ho fa quan es posa la levita de crític literari. Comprendreu que visqués una sensació d'agradable ingravidesa quan, després de la primera tertúlia, vaig tenir clar que la meva novel·la havia salvat els trastos (o el cap, més ben dit). La conversa va ser fàcil, el sopar molt agradable, les complicitats es van anar teixint soles.

L'obra del Damià m'agrada molt, té vida pròpia, deixa pòsit, inspira, desvetlla, empeny a mirar diferent. És a molta distància dels meus paràmetres. Ell fa contes jo novel·la. Ell és concís jo pura el·lipsi. Ell mescla mite, faula i rondalla, jo em moc pel realisme amb tons de polaroid. Però tot això no hi té res a veure, de fet. Només faltaria que ens haguessin d'estancar en allò que ens és semblant. El

Damià em convenç, m'admira, em diverteix enormement. L'he fet llegir als meus alumnes, l'he regalat, l'he deixat, l'he recomanat a molts amics.

Tornem al principi: he comentat que vaig rebre la invitació de venir aquí un ara llunyà cinc d'agost. Si ho recordo tan bé és perquè el dia va tenir molt de barderià. Coneixíeu l'adjectiu? Miraré d'explicar-me.

Aquell dia jo em trobava al bell mig de França, acampat en un càmping ombrívol i llòbrec a prop de Valence. Fèiem parada tècnica en la ruta que ens havia de dur de vacances a la Selva Negra. El dia va ser barderià per la notícia, òbviament, però ho va ser, sobretot, perquè dos amics de la colla (pare i fill, precisament) van ser mossegats per dos gossos diferents, un al matí i l'altre al capvespre. Ens vam sentir com assenyalats per un dit malèfic, són aquella mena de coincidències que et fan pensar que al darrere de l'escenari on s'escriuen les vides hi ha algun titellaire malxinat amb ganes de tocar el potet, aquells moments en què et mires els ateus radicals amb una certa commiseració. Mirat amb distància hi ha molt més de còmic que de tràgic, és evident, però aleshores tot era magma confús. Com en el mite, en que s'alteren volgudament les coordenades d'espai i de temps i la vida queda abreviada a fi que l'anècdota concreta manifesti l'universal. Com en els contes del Damià, en què rutina i excepcionalitat es mesclen magistralment i el lector, que ha començat situant l'atenció en les vivències d'un cocodril deprimat i el seu terapeuta, acaba amb la sensació que ha comprès una mica millor algun plec amagat de la condició humana.

L'endemà al matí vam tornar a l'autopista a fer quilòmetres. El meu rol de copilot em va permetre començar a esbossar un mínim índex pensant ja en la xerrada d'avui. Constava de tres punts.

- Cuques de llum
- El cas Bardera
- Literatura de propina

Fa pocs dies, quan em disposava a traçar el pla per aquesta intervenció, vaig agafar la llibreta de l'estiu pensant que hi trobaria la feina mig feta. Anava ben malfixat, el més calent era a l'aigüera. Però en comptes de rebregar la pàgina del

bloc i començar de cap i de nou, em vaig limitar a donar l'índex per bo i afegir-hi un parell de subtítols. L'índex final és aquest:

- Cuques de llum (o literatura per a un món sord)
- El cas Bardera (o literatura des de la demència)
- Literatura de propina

Cuques de llum

La imatge de les cuques de llum em va venir així de cop. Les cuques de llum són uns bitxos petits, quasi insignificants, capaços de desafiar la feixuga opressió de la nit tancada. Em va venir al cap que escriure avui és com ser una mica cuca de llum, com desafiar des de la insignificança la feixuga opressió de la nit. El bon escriptor té llum pròpia, això és un fet, però no és pas fàcil de trobar-lo, cal anar-lo a buscar o bé topar-se'l casualment. I això per molts motius. Primer perquè ser bo i ser conegut no són pas propietats concomitants. A les taules d'exposició de les bones llibreries hi ha piles i piles d'obres que et fan saltar el cor: noves traduccions de Nabokov, de Salter, de Foster Wallace, de Balzac. Novetats de Philip Roth, Erri de Luca, Baricco, Coetze, Houellebecq, Barnes... Cercas, Marías, un Bolaño que et falta, la Rojals, el Julià de Jòdar, els clàssics que mai no tens temps de llegir i els que no coneixes de res però que et criden molt l'atenció perquè estan molt ben editats i duen la faixa amb el missatge que diu que si no els llegeixes seràs molt desgraciat. En aquest panorama de sobreabundància d'oferta, com coi s'hi fa lloc aquell que es reivindica només des del text, sense campanyes, sense soroll, sense ser present a la lleixa que queda just a l'alçada dels ulls?

Per tot això i per més coses moltes vegades penso en el fet d'escriure i hi veig un deix quixotesc. La nostra llengua és minoritària; el nostre país molt donat a acostantar-se amb una quota fixa i estanca de patums literàries; les bones llibreries estan en perill d'extinció. Per què escriure en comptes de ser emprenedors, fer coaching o inventar aplicacions per a smartphone? Potser la cuca de llum també es pregunta per quins set sous no ha nascut vaca, papallona, sargantana o estornell.

El cas Bardera (o literatura des de la demència)

El primer que vaig sentir en llegir els contes del Damià és que m'havia capbussat en un univers absolutament nou. En aquella atmosfera de rondalla passada pel filtre de l'estrip hi havia finesa, contundència, intenció, intel·ligència, elegància, irreverència, dolçor, desvergonyiment, profunditat... La innocència del nen, la franquesa del monstre, no sé si una atròfia o bé una hipertròfia de la sensibilitat. En els seus contes, el drama, el desencant, els dèficits de la vida s'hi servien en escenaris amables que despertaven el somriure. Mescla ben estranya. Partim d'una escena qualsevol, algú visita el dentista, algú espera l'autobús, algú pentina el gat; tibem de les puntes fins que l'ensopiment prosaic de la foto es trenca i la cosa comença a esquixar. Esquixta, i tant, però fa l'efecte equívoc que la sang és salsa de tomàquet. Mentida. Els móns i submóns de l'univers barderià mostren de manera molt més subtil del que sembla com es desdibuixen les línies del bé i del mal, del normal i l'extraordinari, del seny i la paranoia. S'esborren els codis morals sobre taulers on les convencions hi són dibuixades amb brotxa gruixuda. La paradoxa és que l'estridència o el cop d'efecte, hi aflora amb una mena de caminar silenciosos. Normalment quan barregem plastilines sempre acabem amanyagant una gran pilota bonyeguda i marró. En l'univers barderià la mescla de la plastilina manté intactes els tons grocs, blaus i vermells, les línies són clares i nítides, com si la vida fos un compost químic que es pot alterar i distribuir en un altre ordre, o en un desordre estranyament diàfan. El lector queda descol·locat, no sap si el compost és una mera proposta estètica, un quadre plàstic recurrent, o bé és una porta que convida a repensar les crueses, misèries, prejudicis, perversions i absurditats que ens defineixen. Amb la descripció neutra i asèptica es crea una aparença de gracilitat, un món d'Alicia on tot és possible i res no espanta a ningú; jocs infantils, animalons quasi de cotó, prínceps, nenes fifis, pares i fills, avis sorruts...el lector digereix el verí com si fos innocu, com si fos un confit que es va desfent a la boca. Triga uns quants contes en adonar-se que alguna cosa l'està enterrant viu sota tones de ciment fosc.

Com s'ho fa per portar-nos de la maneta cap a aquests horitzons on els límits s'han desendreçat? El món real i l'imaginat es fonen i es confonen. Per què, ben

mirat, què és ben bé, el món real? O més aviat, no és real tot allò que som capaços de concebre? No m'ha interessat mai la literatura de móns fantàstics, ni la ciència ficció, sobretot perquè tinc la sensació que m'arrenquen artificiosament del meu medi mental. Amb els contes del Damià això no em passa. Fixeu-vos en aquests començaments de conte que trobem als nens del sac:

“Enmig d’una selva normal i corrent, d’aquelles de tota la vida...”

“El pare funcionari arriba a casa...”

“No sé perquè el canibalisme està tan mal vist...”

“Ja de ben petit, el robot amb sentiments i emocions...”

“Em vaig morir al ventre de la mare...”

La textura onírica i surrealista en el seu cas no ens escup. Tot és possible. Les regles les posa el que narra. I el qui narra té la ment calidoscòpica, d’acord, però resulta que observa, analitza i descriu el mateix hàbitat que jo trepitjo. Amb mitja pinzellada t’integra de ple en un context complet, en un món sencer, especial, impossible, il·lusori, que, paradoxalment, et resulta tan familiar com la cuina de casa. Amb un nen tímid i una torradora aconseguix dur-nos al fons de l’infern. Enmig d’un camp ensangonat i ple de braços i cames mutilats hi sap fer cabre una tèbia dolçor, l’alè angèlic. El que m’agrada més dels autors que lleigeixo és que em portin allà on jo no sabia anar sol. No pas al terreny de la ciència ficció, on ja dic, no m’hi trobo perquè em sembla fantasia forçada, sinó a les subcapes de realitat que, en descobrir-les, se m’imposen flagrants, indiscutibles.

Com s’ho fa el visionari per veure-hi més clar que la resta? Un dia em deia el Damià que per posar en solfa tota aquest exèrcit de monstres i d’imatges extremes calia estar com una campana. La lògica desgavellada dels seus contes emergeix de la lògica desgavellada de la seva ment sense perfils, la seva demència. No sé si és el preu o la recompensa, però tinc molt clar que la lucidesa de la follia és patrimoni exclusiu dels folls. Només qui coneix bé els fantasmes pot escriure Hamlet, només qui camina pel caire de la frontera ens pot descriure el que s’hi veu a banda i banda. Per mi és aquesta més que cap altra la singularitat i la grandesa del Damià. Una hiperconsciència multidimensional que contrasta amb la naturalesa de la majoria de mortals, que habitualment ens

movem (i encara amb dificultats) per una zona acotada del mapa domèstic en tres dimensions.

Se n'adona, ell? Ho sap el Damià tot el que diuen els seus contes? És capaç de racionalitzar el cabal torrencial d'irracionalisme que exhalen? Jo en dubto. Tinc la sensació que l'obra dels visionaris té sempre una certa autonomia sobre la voluntat de l'autor. Però això ni treu ni posa mèrits. M'imagino la ment del Damià com una mena d'olla de grills plena de veus que xiuxiuegen, remuguen, rondinen, es volen fer sentir d'una manera o d'una altra... Cacofonies, harmonies dissonants, el soroll d'un mercat oriental, una tirallonga inconnexa de fotogrames passats en càmera ràpida. I m'imagino el Damià escriptor com si fos una mena de personatge a part d'aquesta ment incandescent, un desdoblament d'ell mateix, com un pescador que s'aboca a la riba per agafar al volt alguna de les moltes imatges que brollen de la deu inesgotable.

Però més enllà d'aquest fet, més enllà de la sort o la dissort de tenir el cap ple de pardals, hi ha un altre factor que al meu entendre determina el resultat final de l'obra: el caràcter. El Damià trepitja fort, no descobreixo gran cosa, això es nota en el tracte però també es nota en el text. A qui se li acudiria avui dia escriure res en passat simple? Ho fa en diversos contes de la segona part del seu darrer llibre. Només un escriptor que té molt clar on vol anar i com s'hi arriba, algú que hi ha rumiat prou, si més no, té pebrots per utilitzar un tipus de llenguatge tan dràsticament descatalogat. És el seu deix de poeta? Potser. Però és que a tocar d'aquestes, diguem-ne, fatxenderies perilloses hi trobem expressions tan planes com: "s'avorria com una ostra", "la mar de tranquil", "un llibre gruixut com la Bíblia". Les trobeu ben normals, oi? Jo també. Massa normals. Per això em van sorprendre i les vaig subratllar mentre llegia. Són el moll d'un dels seus trucs literaris. Oralitat. Senzillesa. Tothom diu "la mar de tranquil". Ningú no escriu "la mar de tranquil". Quan el Damià vol parlar d'un nen abandonat a la muntanya diu "el nen abandonat a la muntanya". Això que sembla tan i tan obvi, a mi em sembla una filigrana de tres parells de castanyoles. És difícilíssim que el llenguatge no et perdi. Els contes d'en Damià són clars, plens d'aquest tractament proper i col·loquial que, des del meu punt de vista altera i molt la

percepció, perquè elimina les barreres del viatge cap al complex i t'hi aboca sense avisar. És intel·ligència que es disfressa de simplicitat.

Literatura de propina

Per acabar potser caldria dir un parell de mots sobre els contes de propina. El llibre, com sabeu, té dues parts ben diferents. El dia que em va arribar a les mans, abans de començar-lo a llegir amb un cert rigor, vaig obrir-lo a l'atzar i em vaig topar amb "Cendres". En poc més de set línies s'hi comprimia una cosmogonia sencera. En vaig fullejar un parell més a l'atzar. El llenguatge poètic, l'absència de personatges blancs, l'eliminació de l'anècdota... de seguida vaig veure que el to prometia menys innocència, més metafísica. Potser més mite i menys conte.

La primera part titulada "en blanc i negre" em va descol·locar molt. Retrats de vivències punyents de la infantesa i la joventut. La mort, la vergonya, l'escriptura, la culpa, la solitud, l'autodescoberta, els altres... hi ha una primera persona flagrant, i el nom de Damià que es cola en els contes com un testimoni perenne. Pensava que m'estava portant cap al calaix empolsinat de la memòria i no m'hi trobava gens còmode, però ja em vaig ensumar que potser havia afinat més el procés de la mistificació i m'oferia móns imaginats sota les coordenades d'un realisme sobreaaccentuat. En el primer conte "Redempció" hi apareix una ànima pecadora que necessita expiar culpes gruixudes. El conte acaba dient "he decidit que ho escriuria". Em va semblar que el gallet que activa els engranatges de tota l'obra acabava de fer el clic. La història és potent, però em va generar suspicàcies. El pitjor que podria passar, em vaig dir, és que fos real. I avançant pàgines em trobava amb una mena d'escenes que m'anaven confirmant el to clarament biogràfic. Enterraments, malalties, deutes personals, traumes a les colònies... s'hi respirava una literalitat preocupant. Acostumats com ens té a situacions estripades, el canvi de perspectiva em semblava molt poc atractiu. "A mi m'agrada el teu cap no pas els teus peus; no vull saber per on has caminat, vull saber per on voles". I aleshores, llegint "Arnau" les primeres sospites van agafar consistència. Al final del conte explica que el Damià va aprovar la selectivitat, es va posar a estudiar medicina i ara és cirurgià. Un nou joc de

màscares. Ha canviat la brotxa gruixuda, pel puntafina quasi imperceptible, però el tracte és el de sempre, desdibuixar, confondre, transitar per les interseccions entre realitat i ficció. I en aquest cas, elevar la temperatura del misteri.

És clar que hi ha quilos de biografia en tot el que escriu, el títol mateix “en blanc i negre” ja té molt de biogràfic, però, com sempre, és material processat pel tamís de la ficció. Sempre m’agrada sentir-me una mica víctima del caprici de l’autor. El joc de miralls. Els dobles. L’esquizofrènia de les múltiples capes. Les cacofonies. Potser el més biogràfic de tot sigui el tret comú a quasi tots els contes: el narrador és un tipus serè, classe mitjana benestant, conservador, prudent i distant. Un Damià que perfilant-se a si mateix com a part de la seva pròpia obra, ens té ben distrets, ben confosos.

I per cert, i el blanc i negre del títol, no és una marca exclusiva d’aquest recull de contes. Els paisatges domèstics que pinta el Damià sempre són un pèl rònecs. Més esgrogueïts que en blanc i negre, diria jo. És el cronista d’un món analògic, on els objectes en tres dimensions encara tenen vigència i les consciències no s’han difuminat en l’hiperespai. Un cronista que dóna comptes de la decadència que l’envolta amb el to serè dels tràgics que a mi tant m’agrada, el to de qui sap que les misèries humanes es poden observar, descriure i narrar, però no es poden pas curar.

A la segona part hi trobem un tipus de conte de caràcter molt més líric. Desapareix el cronista amb pantalons ben planxats i ens quedem amb la cruesa existencial, la teogonia, el balanç enfosquit. Amb una espectacular brevetat evoca móns sencers. Estats mentals, ambients interiors. Drames irresolubles sintetitzats en figures simbòliques com els maniquins, els esquelets, el rímel o la baba. La textura de la matèria (l’acer, la fusta, el fang...) encarna les aspreses d’una vida que es mira al mirall i s’agrada ben poc. Diu a “Xiclet”: “em pregunto si els cucs no se’ns menjaran per obligació, sense gana...” Què voleu que us digui... s’ha d’explicar la poesia?

A mi em sembla que la capacitat de sintetitzar tot un univers en sis línies és a l’abast de molt pocs. Com tots els altres llibres del Damià, aquest també és fàcil de llegir, ple d’intel·ligència i girs sorprenents, però diria que més que cap altre,

aquest ens deixa un sediment d'amargor. Perquè els seus ninots ja no somriuen amb innocència ni fan tantes trapelleries. Són més quietons, més reflexius. Vés a saber, potser s'han fet grans.